

significance and importance. The formation of social myths occurs through the introduction of artificially created ideas about socio-political phenomena and data in concrete images and notions that have not been subjected to rational analysis. A person in his life is accustomed to using patterns for the association of one object with another, for his assessment and determination of importance for himself, and this ability is actively used by manipulators through the «hanging labels». The spread of rumors is one of the most effective means of introducing into society the necessary information during an information hunger. In the information war, technologies are often used to spark domestic discord and violate the unity of society, which makes it impossible to consolidate, unite in order to solve common goals and objectives.

The global information space has made the information an effective instrument of influence on the mass consciousness, causing a significant impact on the national security of the country against which the information war is being conducted. In the context of conducting an information war against Russia against Ukraine, it is necessary to prevent enemy manipulative technologies, to improve the system of countering information and psychological influences as an important element of ensuring national security.

Keywords: manipulation technology, information and psychological impact, information, consciousness, public opinion, information war.

УДК 321.01+340.1

О. В. КУКУРУЗ

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІТИКИ І ПРАВА: ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА

Розглянуто розуміння поняття «взаємодія» у дослідженнях різних наук (філософії, соціології, політології, правознавства, державного управління). Розкрито сутність понять «політика» і «право»; з'ясовано значення інформації у взаємодії політики і права. Визначено, що взаємодія політики і права здійснюється через їх суб'єктів, відбувається в обговореннях, консультаціях, переговорах, відзначається взаємовпливом і обміном інформацією між їх учасниками, і врешті призводить до зміни поглядів і поведінки суб'єктів, а також змісту політики і права.

© КУКУРУЗ Оксана Володимирівна — кандидат політичних наук, старший науковий співробітник відділу правових проблем політології Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Ключові слова: взаємодія, соціальна взаємодія, політична взаємодія, управлінська взаємодія, політика, право, інформація.

Кукуруз О. В. Взаимодействие политики и права: информационная составляющая

Рассмотрено понимание понятия «взаимодействие» в научных исследованиях разных наук (философии, социологии, политологии, правоведения, государственного управления). Раскрыто сущность понятий «политика» и «право», выяснено значение информации во взаимодействии политики и права. Определено, что взаимодействие политики и права осуществляется через их субъектов, происходит в обсуждениях, консультациях, переговорах, отмечается взаимовлиянием и обменом информацией между их участниками, и в конечном итоге приводит к изменению взглядов и поведения субъектов, а также содержания политики и права.

Ключевые слова: взаимодействие, социальное взаимодействие, политическое взаимодействие, управленческое взаимодействие, политика, право, информация.

Kukuruz Oksana. Interaction of policy and law: information component

The article describes the understanding of the concept of «interaction» in scientific researches of different sciences (philosophy, sociology, political science, jurisprudence, public administration); the essence of the policy/politics and law is shown; the value of information in the interaction between policy and law is considered. It is determined that the interaction of policy and law is carried out through their subjects, takes place in discussion, consultations, negotiations, is marked by mutual influence and exchange of information between their participants, and eventually leads to change of views and behaviour of subjects, as well as content of policy and law.

Keywords: interaction, social interaction, political interaction, managerial interaction, policy/politics, law, information.

Певний час політика і право філософами розглядалася разом. Згодом ці явища стали предметами вивчення різних наук — політології й правознавства. Вчені теоретично значною мірою віддалили ці поняття одне від одного. Як наслідок, деякі дослідники вважають, що політика і право мають мало спільного, що вони повинні знаходитися в межах своїх рамок і не перетинатися. Насправді на практиці ці явища перебувають у тісному взаємозв'язку. Українських наукових досліджень, в яких аналізується поняття «взаємодія», невиправдано мало. Серед таких заслуговують на увагу праці В. Бортнікова, О. Кваші, А. Крусян, Д. Яковлева,

колективів авторів Національної академії державного управління при Президентові України. Деякі аспекти даної проблеми проаналізовані автором у попередніх публікаціях¹. Для висвітлення сутності понять «політика» і «право» використовуються праці українського вченого М. Козюбри, австралійського Г. Колбеча та російського Е. Позднякова. Окремого вивчення потребують складові взаємодії політики і права. Відповідно метою цієї статті є з'ясування значення інформаційної складової у взаємодії політики і права. Завдання полягають: у вивченні розуміння поняття «взаємодія» в наукових дослідженнях; у розкритті сутності понять «політика» і «право»; у з'ясуванні значення інформації у взаємодії політики і права; у формулюванні визначення взаємодії політики і права.

Слідуюмо настанові українського вченого В. Сіренка, відповідно до якої при розгляді будь-яких питань теорії і практики необхідно починати зі з'ясування понятійного апарату дослідження. Вчений підкреслює, що «якщо виходити з того, що поняття є логічно оформленою думкою, що відображає загальні і специфічні, істотні ознаки предметів і явищ дійсності, то будь-яке визначення поняття включає в себе як об'єктивно притаманні явищу ознаки, так і суб'єктивні уявлення дослідника»². Оскільки взаємодія присутня у більшості суспільних процесів, то цей термін можна зустріти в енциклопедіях, словниках, монографічних працях з різних галузей наук.

Безперечно, основою, до якої звертаються більшість дослідників, є філософське трактування взаємодії. У філософському словнику вона охарактеризована як «одна із загальних форм взаємозв'язку між явищами, суть якої полягає в зворотному діянні одного предмета чи явища на інше»³. Взаємодію називають однією з важливих форм актуалізації (реалізації) взаємозв'язку. Вважається, що «взаємодія властива стану динамічних змін, взаємної активності об'єктів, тоді як взаємозв'язок може мати місце між об'єктами, що знаходяться в стані спокою, рівноваги, стабільності»⁴.

У політологічному енциклопедичному словнику міститься термін «взаємодія політична», який визначено як «взаємний вплив різних політичних суб'єктів у процесі їхньої політичної діяльно-

сті; необхідна передумова повної реалізації функцій політичної системи, яка визначає характер політичного розвитку і темпи політичного прогресу». Визначено головну мету політичної взаємодії в демократичному суспільстві — досягнення оптимального співвідношення (гармонії) інтересів різних політичних сил між собою, а також з об'єктивними потребами і інтересами суспільства в цілому⁵.

В енциклопедичному словнику з державного управління є термін «взаємодія управлінська». Останню визначено як «участь у спільній діяльності суб'єктів управління в процесі досягнення суспільно необхідних цілей». Зазначено, що взаємодія управлінська тісно пов'язана із соціальною взаємодією. «У процесі соціальної взаємодії відбувається взаємовплив та взаємообумовленість окремих соціальних явищ, унаслідок чого вони змінюються, доповнюють один одного і формують єдину цілісну соціальну систему»⁶.

У соціологічному словнику взаємодія соціальна визначається як «система взаємообумовлених соціальних дій, за якої дії індивіда одночасно є причиною і наслідком дій у відповідь інших соціальних суб'єктів; існує між індивідами чи соціальними групами»⁷. У словнику із соціальної інформаціології взаємодія визначається як процес безпосереднього чи опосередкованого впливу соціальних об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їх взаємну обумовленість і зв'язок. Особливістю взаємодії називається її причинна обумовленість — «кожна із взаємодіючих сторін виступає як причина іншої і як наслідок одночасного зворотного впливу протилежної сторони, що обумовлює розвиток об'єктів і їх структур»⁸.

Український науковець А. Крусян, в контексті дослідження публічної влади на місцевому рівні, взаємодію визначає як «необхідний, об'єктивно обумовлений, законодавчо визначений зв'язок самостійних органів публічної влади, їх взаємна підтримка, кооперація управлінських зусиль з метою здійснювання узгодженого дійового і ефективного управління справами (питаннями) місцевого значення в межах Конституції і законів України»⁹. Для всіх трьох видів взаємодії важливими є взаємне інформування,

види і способи взаємного інформаційного обміну — зазначає А. Крусян.

Український вчений В. Бортніков соціальну взаємодію розглядає разом із соціальною дією в контексті політичної участі. Він звертає увагу, що соціальна дія і соціальна взаємодія (інтеракція) — «явища подібні за змістом і характером, однак відрізняються механізмом протікання. В соціальній дії бере участь один індивід, а в соціальній взаємодії — як мінімум, два»¹⁰. Якщо взаємодія відбувається між інститутом влади і населенням, то результатом соціального спілкування повинно стати рішення, що враховує суспільну думку, в іншому випадку, на переконання вченого, можливе підвищення соціальної напруги. Типом взаємодії — перспективним для розвитку демократії, В. Бортніков називає соціальний діалог.

Український вчений Д. Яковлев дослідження політичної реальності рекомендує здійснювати за допомогою аналізу політичної взаємодії (інтеракції). Визначальним фактором останньої він називає політичні комунікації¹¹. Політичну взаємодію вчений розглядає як комунікативний процес та ґрунтовно аналізує такі її важливі складові як медіатизація, демократизація і раціоналізація.

Український вчений О. Кваша, досліджуючи проблему співучасті у злочині, також звертається до категорії «взаємодія», оскільки вважає її важливою складовою будь-якої системи. На її думку, систему «слід визначати як упорядковану сукупність взаємодіючих елементів, які наділені структурою з численними зв'язками», а взаємодію — «як взаємозв'язок та взаємовплив предметів, явищ, станів»¹². Вивчати взаємодію, на думку вченого, найкраще за допомогою системно-структурного підходу.

Авторський колектив Національної академії державного управління при Президентові України інфраструктурним підґрунтям соціальної взаємодії називає інформацію. «...Будь-яку взаємодію між суб'єктами, у процесі якої один здобуває певну субстанцію, а інший її не втрачає, — на думку вчених, — можна назвати інформаційною взаємодією»¹³. Вчені виокремлюють «найбільш загальні властивості інституту інформації: а) інформація не може існувати поза взаємодією суб'єктів та об'єктів;

б) інформація не губиться жодним з них у процесі інформаційної взаємодії»¹⁴.

Інформацію інколи ототожнюють з даними, що, на думку іншого авторського колективу Національної академії державного управління при Президентіві України, є невірним. На їх переконання, «дані базуються на фактах (статистиці, описі діяльності, кількісних та якісних показниках процесів тощо)», а «інформація є систематизованою сукупністю даних, що були підібрані, оброблені та проаналізовані для подальшого використання»¹⁵. Для прийняття ефективних управлінських рішень необхідна інформація, а не лише дані — звертають увагу вчені. Колектив авторів Національної академії наук України інформацію розглядає як універсальний компонент суспільних відносин, а політику — «як особливий вид інформаційно-комунікаційної діяльності, що проявляється як взаємодія різних ідеологій, програм, цінностей»¹⁶.

Російський вчений Е. Поздняков політику і право вважає нероздільними і найбільш складними феноменами соціального життя. Право він розуміє як «сукупність законів, норм і правил поведінки, що виходять від верховної влади держави і гарантовані примусовою силою», а політику — як «сферу соціальних відносин, пов'язаних з державою і публічною владою»¹⁷. Право він визнав засобом політики, що підкоряється «загальним закономірностям співвідношення мети і засобів її досягнення», а політику — явищем більш широким, багатим і складним, ніж право¹⁸.

Австралійський вчений Г. Колбеч звертає увагу, що термін «політика» по-різному сприймається і застосовується суспільствознавцями і практиками. Вчений зазначає, що «у звичному вживанні слово *politics* радше позначає неперервну боротьбу за залучення прихильників, тоді як *polisy* — постійний зважений вибір»¹⁹. Учений відзначає, що в межах домінуючої парадигми, політику пов'язують з визначенням і досягненням цілей, зі здійсненням повноважень для досягнення колективних цілей²⁰.

Г. Колбеч звертає увагу дослідників на те, що політика має два виміри — вертикальний і горизонтальний. Політика у вертикальному вимірі, на думку вченого, означає вибір мети і засобів її досягнення повноважними органами, що характеризується

когерентністю, ієрархічністю, інструментальністю. Горизонтальний вимір політики вчений показує як залучення до процесу здійснення політики осіб, що не входять до повноважних органів. У його розумінні — це «колективний процес: не пряма реалізація однієї ідеї, а безперервна взаємодія між багатьма учасниками»²¹.

Право, як і політика, є багатоаспектним поняттям. Експеримент, проведений французьким журналом з теорії права «Droits» засвідчив, що «серед 50 авторитетних представників французького правознавства якогось єдиного підходу до визначення права не існує»²². Право є складним, багатогранним, багатомірним, багаторівневим феноменом, який неможливо втиснути в рамки якоїсь одної універсальної дефініції — зазначає український вчений М. І. Козюбра²³.

Існують десятки підходів до розуміння сутності права. Кожен із них розкриває певний аспект цього явища. Крім трьох основних підходів до розуміння права — природно-правового, позитивістського, соціологічного — виділяють ще феноменологічний, герменевтичний, антропологічний, психологічний, синергетичний та комунікативний. Відповідно до останнього, «зміст права розкривається у взаємодії (комунікації) людей»²⁴. Сутність права розглядають крізь призму людської особистості. На думку М. Козюбри, «процес творення права відбувався протягом тисячоліть еволюційно (як свідомо, так і спонтанно), з урахуванням природної сутності людини через взаємодію, комунікацію, співробітництво, взаємоузгодження поведінки людей шляхом типізації повторюваних відносин у суспільстві і набуття ними нормативного значення»²⁵.

Таким чином, розглянувши розуміння поняття «взаємодія» вченими з різних галузей знань, можна зробити висновок, що цим терміном зазвичай позначають зв'язок між двома і більше суб'єктами, які перебувають під впливом один одного, в результаті чого змінюються їх погляди, поведінка тощо. Взаємодія є необхідною для досягнення певних визначених цілей, яких неможливо досягти індивідуально (потрібна допомога інших суб'єктів або нейтралізація їх спротиву).

Політика і право є поняттями, до визначення яких застосовуються різноманітні підходи. Комунікативний підхід розглядає ці явища через взаємодію суб'єктів. Політика і право є явищами, які можна розглядати як системи, всередині яких є багато взаємопов'язаних елементів. Водночас політика і право самі є елементами іншої системи — управління суспільними справами. Відтак їх також необхідно вивчати за допомогою поняття «взаємодія». Вчені важливими складовими соціальної взаємодії називають інформацію, взаємне інформування.

Взаємодія політики і права в демократичному суспільстві відбувається завдяки їхнім суб'єктам (органам влади, органам місцевого самоврядування, громадським організаціям, групам інтересів, громадянам). Взаємодія політики і права відбувається у процесі їх формування і реалізації. Результат взаємодії буде залежати від цінностей, фахової підготовки, потреб, інтересів, цілей суб'єктів політики і права. Крім цих важливих чинників, необхідною складовою взаємодії двох суспільних регуляторів є інформаційна.

Отже, взаємодія політики і права здійснюється через їх суб'єктів, відбувається в обговореннях, консультаціях, переговорах, відзначається взаємовпливом і обміном інформацією між їх учасниками, і в кінцевому результаті призводить до зміни поглядів і поведінки суб'єктів, а також змісту політики і права. Досліджень потребують механізми, що забезпечують взаємообмін достовірною, об'єктивною, систематизованою інформацією, від якої залежить вибір засобів політики і права, адекватних для досягнення узгоджених суспільних цілей.

1. Кукуруз О. В. До проблеми дослідження взаємодії політики і права // Держава і право. Серія Політичні науки. 2018. Вип. 79. С. 46-58; Кукуруз О. В. Теоретико-методологічні підходи до дослідження взаємодії політики і права: сучасний український дискурс // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 22. 2018. Випуск 23. С. 26-31. 2. Сиренко В. Ф. Государство: демократическое, правовое, социальное (Очерки. Дискуссионные вопросы): монография. Киев: Институт государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, 2013. С. 4. 3. *Взаємодія* // Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Головна редакція УРЕ, 1986. С. 64. 4. Свириденко В. Взаємозв'язок // Філософський енцикло-

педичний словник. Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України / редкол.: (голова) В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. С. 78. **5.** Храмов В. О. Взаємодія політична // Політологічний енциклопедичний словник / упорядник В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-е вид., доп. і перероб. Київ: Генеза, 2004. С. 70. **6.** Письменний І. В. Взаємодія управлінська // Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. С. 82. **7.** Кравченко С. А. Социологический энциклопедический русско-английский словарь: более 10 000 единиц. Москва: ООО «Издательство Астрель»: ООО «Издательство АСТ»: ООО «Издательство Транзиткнига», 2004. С. 58. **8.** Соціальна інформаціологія: словарь / сост. Л. И. Мухамедова / под общ. ред. В. Д. Попова. Издание второе. Москва: Изд-во РАГС, 2007. С. 13-14. **9.** Крусян А. Р. Взаємодія місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 1999. С. 16. **10.** Бортніков В. І. Політична участь і демократія: українські реалії: монографія. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. С. 70–71. **11.** Яковлев Д. В. Політична взаємодія як комунікативний процес: медіатизація, демократизація, раціоналізація: монографія. МОН України; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса: Астропринт, 2009. С. 8. **12.** Кваша О. О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність: монографія. Київ, 2013. С. 84. **13.** Інформаційна складова державної політики та управління: монографія / заг. ред. Грицяк Н. В. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України, каф. інформ. політики та електрон. урядування. Київ: К.І.С., 2015. С. 12. **14.** Там само. **15.** Інформаційно-комунікативна діяльність органів публічної влади: монографія / за заг. ред. В. С. Куйбіди, О. В. Карпенка. Київ: ЦП «Компринт», 2018. С. 13. **16.** Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. С. 76. **17.** Поздняков Э. А. Философия государства и права / испр. и доп. изд. Москва, 2011. С. 131, 145. **18.** Там само. С. 146. **19.** Колбеч Г. К. Політика: основні концепції в суспільних науках / пер. з англ. О. Дем'янчука. Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. С. 25. **20.** Там само. С. 53, 63. **21.** Там само. С. 71–72. **22.** Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козубри. Київ: Ваіге, 2015. С. 26. **23.** Там само. С. 28. **24.** Там само. С. 48. **25.** Там само. С. 191.

***Kukuruz Oksana.* Interaction of policy and law: information component**

For some time, policy/politics and law were considered philosophers together. Subsequently, these phenomena became subjects of the study of various sciences — political science and law. Scientists theoretically largely removed these concepts

from each other. As a result, some researchers believe that policy/politics and law have little in common, that they should be within the limits of their framework and not overlap. In fact, in practice, these phenomena are closely interconnected.

Ukrainian scientific researches, in which the concept of «interaction» is analyzed, is unjustifiably small. The author begins the consideration of this problem by finding out the conceptual apparatus of the study. The article describes the understanding of the concept of «interaction» in scientific researches of different sciences (philosophy, sociology, political science, jurisprudence, public administration); the essence of the policy/politics and law is shown; the value of information in the interaction between policy and law is considered.

Since interaction is present in most social processes, this term can be found in encyclopaedias, dictionaries, and monographic works in various branches of science. Undoubtedly, the basis to which most researchers refer is the philosophical interpretation of interaction. The article deals consideration of the concept of «interaction» by Ukrainian scholars within the framework of studies of political participation, analysis of political reality, public authority on the ground, and even complicity in the crime.

The author learned the understanding of the concept of «interaction» by scientists from different fields of knowledge and concluded that this term usually means to the relationship between two or more actors who are influenced by each other, resulting in a change in their views, behaviours, etc. Interaction is necessary to achieve certain defined goals, which can not be achieved individually (need help from other actors or neutralize their resistance).

Policy/politics and law are concepts that define different approaches. The communicative approach considers these phenomena through the interaction of the subjects. Policy and law are phenomena that can be considered as systems within which there are many interconnected elements. At the same time, policy and law themselves are elements of another system — the management of public affairs. Therefore, the must also be studied using the term «interaction». Important component of social interaction scientists call information, mutual information exchange.

The interaction of policy and law in a democratic society is due to their subjects (government bodies, local self-governments bodies, public organizations, interest groups, citizens). The interaction between policy and law takes place in the process of their formation and implementation. The result of the interaction will depend on the values, professional training, needs, interests, goals of policy and law. In addition to these important factors, the necessary component of the interaction of two public regulators is informational.

It is determined that the interaction of policy and law is carried out through their subjects, takes place in discussion, consultations, negotiations, is marked by mutual influence and exchange of information between their participants, and eventually leads to change of views and behaviour of subjects, as well as content of

policy and law. It is necessary to study the mechanisms that ensure the exchange of reliable, objective, systematic information, on which depends the choice of means of politics and law, adequate for the achievement of agreed social goals.

Keywords: interaction, social interaction, political interaction, managerial interaction, policy/politics, law, information.

УДК 321.015+321.02+323.21

О. О. РЕЗНИКОВА

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ

Досліджені передумови і причини виникнення концепції національної стійкості, встановлені її зв'язки із системою забезпечення національної безпеки. Проаналізовані практики запровадження принципів національної стійкості у сучасних безпекових стратегіях ЄС, НАТО та низки країн світу. На основі системного аналізу досліджень вітчизняних і закордонних науковців сформульовані концептуальні засади національної стійкості: запропоноване авторське визначення відповідного поняття, встановлені суб'єкти і об'єкти цієї системи, характерні риси, критерії і методи оцінки національної стійкості.

Ключові слова: національна стійкість, національна безпека, держава, суспільство, система, загрози, безпекове середовище.

Резникова О. А. Концептуальные основы национальной стойкости

Исследованы предпосылки и причины возникновения концепции национальной стойкости, установлены ее связи с системой обеспечения национальной безопасности. Проанализированы практики внедрения принципов национальной стойкости в современных стратегиях безопасности ЕС, НАТО та ряда иностранных государств. На основе системного анализа исследований отечественных и зарубежных ученых сформулированы концептуальные основы национальной стойкости: предложено авторское определение соответствующего понятия, установлены субъекты и объекты этой системы, характерные черты, критерии и методы оценки национальной стойкости.

Ключевые слова: национальная стойкость, национальная безопасность, государство, общество, система, угрозы, среда безопасности.

© РЕЗНИКОВА Ольга Александрівна — кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу проблем національної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень